

Lakhatási diagnózis és beavatkozási terv

Tarpa

Lakhatási diagnózis és beavatkozási terv

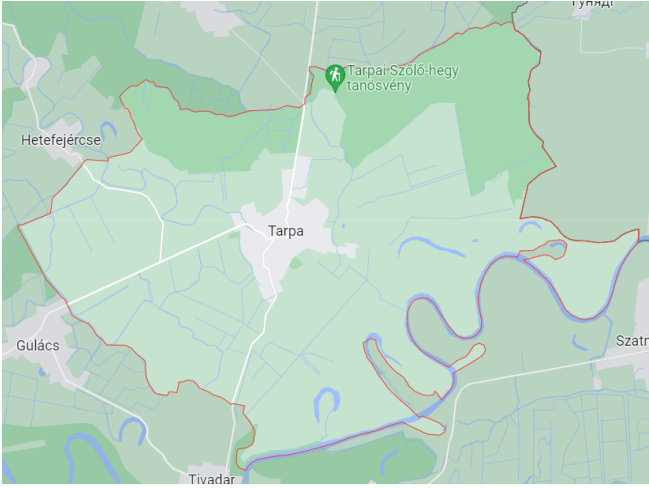
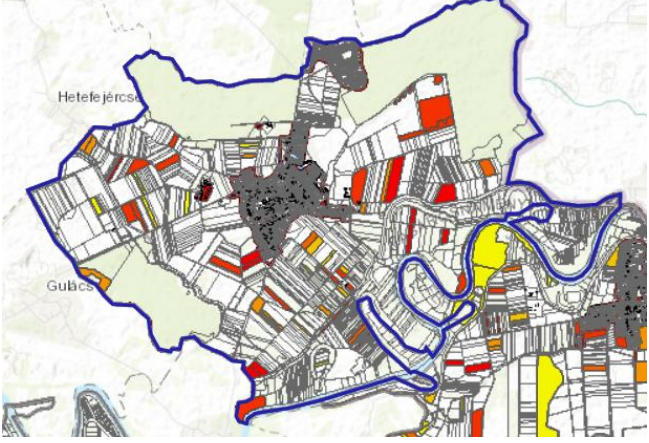
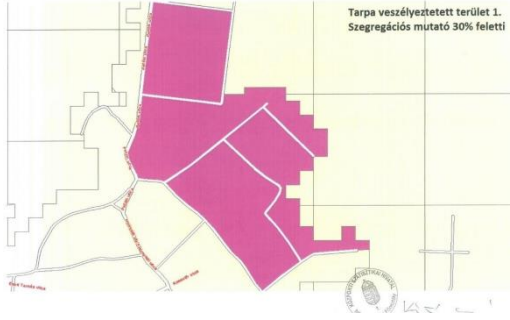
Tarpa

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Vásárosnamény járás

Szervezet neve: Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület

Dátum: 2022. 06. 30.

	<p>Terület: 49,73 km² Lakónépesség: 2585 fő Jogállás: község Járás: Vásárosnaményi Megye: Szabolcs-Szatmár-Bereg</p> <p>Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település [105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet]: <u>IGEN/NEM</u></p> <p>Jelentős munkanélküliséggel sújtott település [105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet]: <u>IGEN/NEM</u></p>
<p>Település térképe</p>	<p>Jogosultság adatok</p>
	

Eladósodottság-térkép	Szegregátum-térkép

ADATTÁBLA

	KSH adata	HELYI BECSLÉS
Település neve	Tarpa	
Megye	Szabolcs-Szatmár-Bereg	
Járás	Vásárosnamény	
Programba vonás köre	1	
Szervezet neve	Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület	
Lakosságszám (2021)	2585	
Lakosságszám változása 2021/2012 (%)	122%	
15 év alattiak aránya (2021)	17,6%	
15 év alattiak létszámának változása 2021/2012 (%)	128%	
60 éves és idősebbek aránya (2021)	23%	
60 éves és idősebbek létszámának változása 2021/2012 (%)	121%	
Lakásszám (2011)	895	
Üres lakások száma (2011)	102	
Lakosság száma a szegregátumban (2011)	439	
Lakásszám a szegregátumban (2011)	156	
Lakosság száma szegregációval veszélyeztetett területen és szegregátumban együtt (2011)	439	
Lakásszám szegregációval veszélyeztetett területen és szegregátumban együtt (2011)	156	
Lakások száma (2019)	890	
Közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások száma (2019)	859	
Közcsatornába bekötött lakások száma (2019)	701	
Áramszolgáltatásba bekötött lakások száma (2019)	1015	
Gázszolgáltatásba bekötött lakások száma (2019)	608	
WC nélküli lakások száma (2011)	165	
Vályogházak alapozás nélkül (2011)	47	
Egy szobára jutó lakó (2021)	1,1	
Egy főre jutó szja alap, Ft (2019)	1 973 487 Ft	
Egy főre jutó szja alap eltérése a hasonló helyzetű települések átlagától, % (2019)	112%	
Medián lakásár, Ft (2019 és 2020 adásvételei alapján)	3 000 000 Ft	
Lakástranzakciók száma (2019 és 2020 évek összesen)	58	
Kiinduló kvóta érték kerekítve	17	

1 A település leírása

1.1 A település pozíciója (1-1,5 oldal)

A fejezet tartalma

A település fekvése, távolsága a járásközponttól, megyeszékhelytől, nagyobb munkaerőpiaci központtól, illetve közösségi közlekedés helyzete. Növekvő vagy csökkenő lakosság, el- és bevándorlás mértéke, szegregátumban élők/roma lakosság aránya. Helyi és térségi gazdaság munkaerőfelszívó képessége a célcsoport szempontjából. A településen elérhető szolgáltatások. A célcsoportot érintő, lakhatási és foglalkoztatási szempontból releváns önkormányzati fejlesztések felsorolása az elmúlt időszakban.

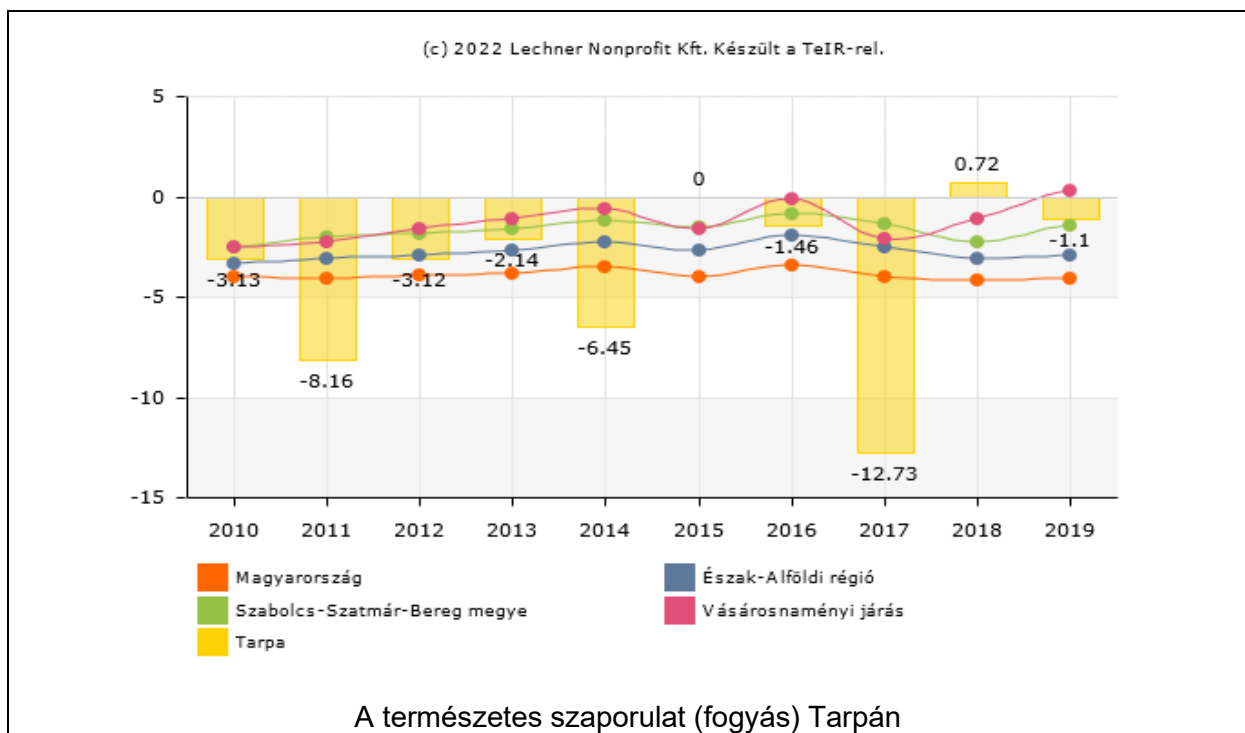
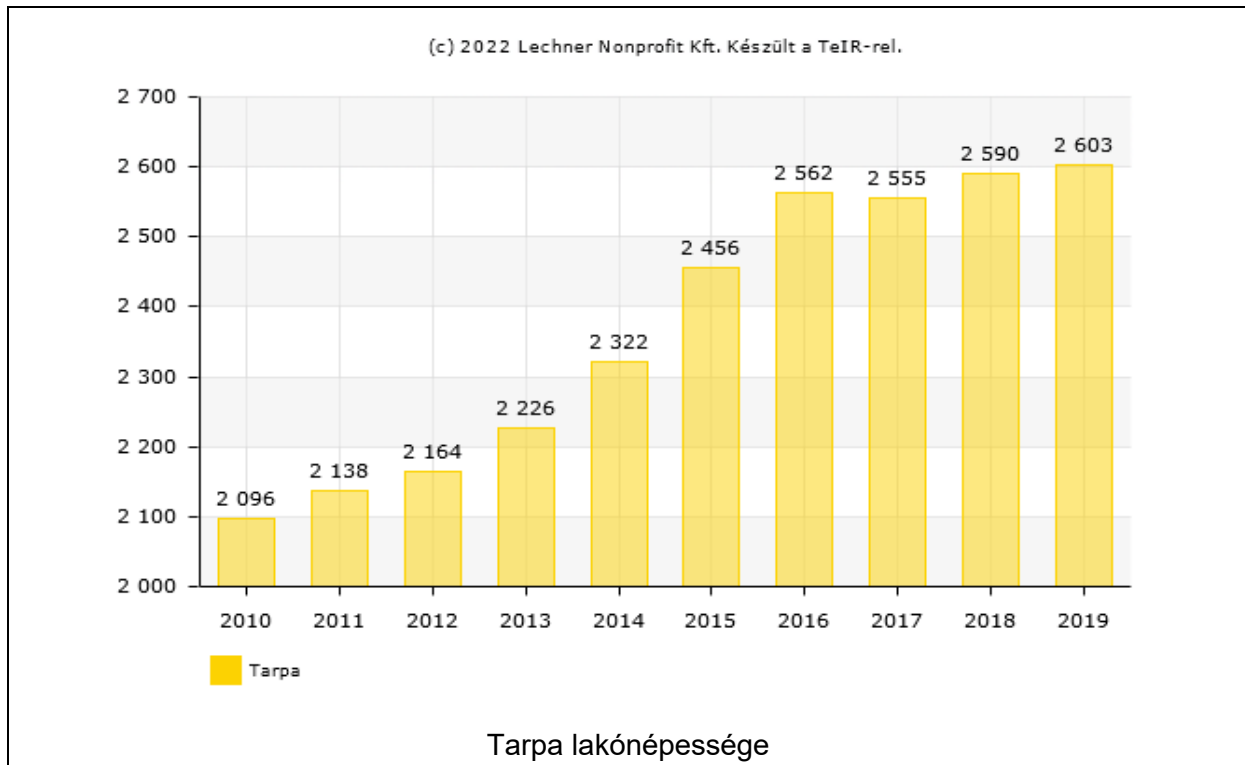
A falu Szabolcs-Szatmár-Bereg megye keleti peremén, közvetlenül az ukrán határ mellett fekszik. Határának területe 49,76 négyzetkilométer, ezzel a legnagyobb Beregi-Tiszahát települései között. Délen a község határában 12,3 kilométer hosszan kanyargó Tisza és ártere határolja, míg nyugaton és északon a Szipa vize öleli körül. A járásközpont Vásárosnaménytől 20 km-re fekszik, részben igen rossz állapotú, biztonsági okból sebességkorlátozás alá eső közúton, a megyeszékhely Nyíregyházától 70 km választja el közúton, de megközelíthető részben autópályán is (Nyíregyháza-Vásárosnamény szakaszon), ez esetben a távolság 80 km. A település közelében, 15 km távolságban fekszik Fehérgyarmat, amely ugyan másik járás központja, de a távolság, a lényegesen jobb állapotú utak, valamint az itt kínált közszolgáltatások (kórház, középiskolák) miatt a tarpai lakosság jobban kapcsolódik ide, mint Vásárosnaményhoz. További kapcsolódást jelent Kisvárdai (útvonalától függően 40-50 km), amely inkább kulturális és kereskedelmi jelleggel van jelen Tarpa életében, valamint az általános iskola a Kisvárdai Tankerületi Központoz tartozik.

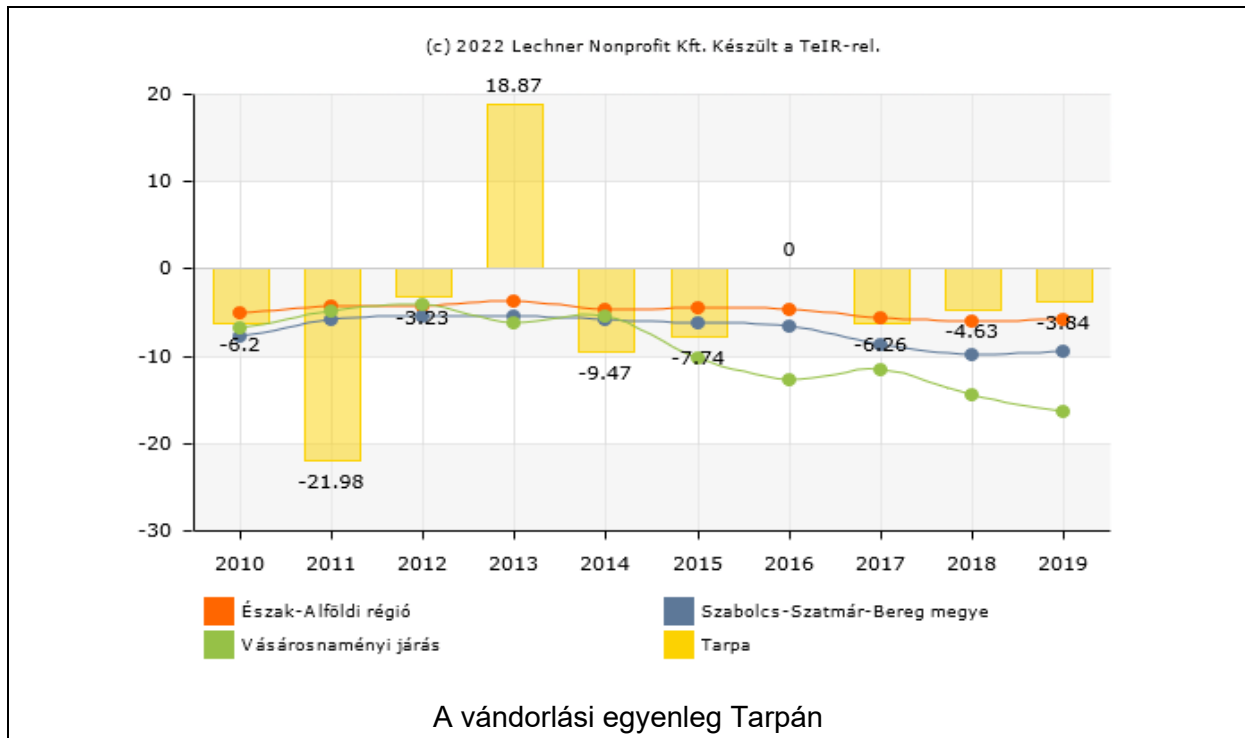
A közösségi közlekedés közvetlen eszköze az autóbusz. Vásárosnamény irányába sűrűn, munkanapon nagyjából óránként indul helyközi járat, kb. 1 órás menetidővel. Fehérgyarmatra szintén óránként-kétóránként indul járat, 20 perces menetidővel. **Nyíregyházára** egy reggeli járat kivételével **csak átszállással, 2-3 óra alatt lehet eljutni** tömegközlekedéssel

Vasúti közlekedést Vásárosnaménytől tudnak közvetlenül igénybe venni, vagy egy-kétszeri autóbusz-átszállással (2,5-3 órás menetidővel) juthatnak el Záhonyba, de például Debrecen irányába érdemesebb Mátészalkán keresztül eljutni (szintén egyszeri buszos átszállással, 1,5 órás menetidővel érhető el a járásközpont). Összességében elmondható tehát, hogy a közösségi közlekedés alkalmas arra, hogy Tarpa lakosai a két legfontosabb közeli várost elérjék, de a megye távolabbi pontjait, nagyobb közlekedési csomópontjait – és ezeken keresztül a megyén kívüli desztinációkat – nehézkesen, a távolsághoz képest extrém nagy időráfordítással érhetik csak el.

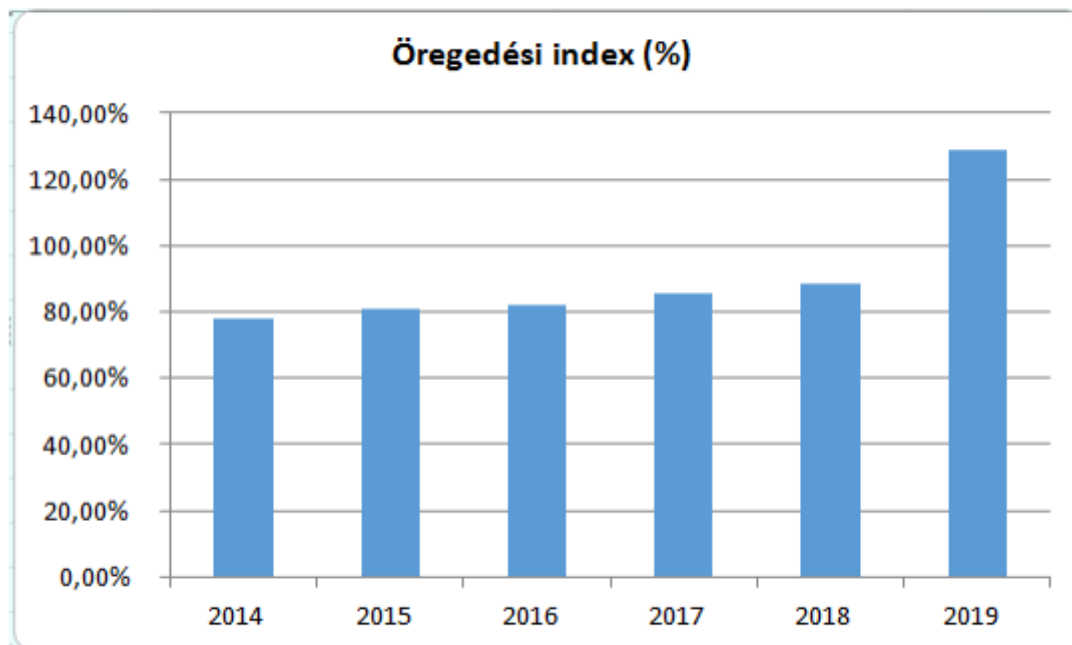
A lakosság száma jelentősen növekedett az elmúlt évtizedben. Tarpa lakossága 2010-ben 2096 fő volt, 2019-ben 2603, majd enyhén csökkent, 2585 főre. A HEP 2021 évi felülvizsgálata

szerint a növekedés „oka többek között a Kárpátaljai magyar lakosság anyaországban történő letelepedése”.

Tarpa település előregedő népességszerkezetű. Megállapítható, hogy lakossága egyre idősebb, amelynek oka elsősorban, hogy a fiatalabb és a gyermekes családok költöztek el az utóbbi időben, illetve a születések száma alacsony. A település öregedési indexe ugrásszerűen megnőtt 2019-ben. A növekvő előregedési ráta trendje leköveti az országos trendeket, de annál nagyságrendekkel enyhébb.

A KSH a 2011. évi népszámlálási adatokra támaszkodva Tarpa területén egy szegregátumot jelölt meg, ahol a szegregációs mutató értéke az érintett területen 30% feletti és a területen

élő népesség száma eléri az 770 főt (Forrás: HEP). Napjainkra a szegregátum területe nem változott, ugyanakkor a lakosságszám becsülhetően megnövekedett.

A 2011-es népszámlálás során a lakosok 88%-a magyarnak, 13,2% cigánynak, 1,1% ukránnak mondta magát (12% nem nyilatkozott; a kettős identitások miatt a végösszeg nagyobb lehet 100%-nál). A romák tényleges aránya ennél jelentősebb, amelybe nem csak az eltelt évtized demográfiai változásai játszanak közre, hanem az is, hogy a népszámlálkor a romák nagy többsége nem vallja magát azon etnikum tagjának, amely Magyarországon negatív megítélésű még a romák körében is. **Becsléseink szerint jelenleg 900 fő körül lehet a roma lakosság aránya Tarpán, amely több, mint 30%** – ők 70 háztartásban körülbelül 300 gyermeket nevelnek, így a kiskorúak nagyjából fele roma származású (forrás: szociális diagnózis).

A településen elérhető szolgáltatásokat tekintve Tarpa jobb helyzetűnek számít. Kereskedelmi és egyéb szolgáltatásokkal **jól ellátott** település, van postahivatala, gyógyszertára, élelmiszerboltja, ruházati- vagy egyéb vegyesbolt, étkezési lehetőségek és egy 80 fős kapacitású étterme, valamint bankautomatája is.

Tarpán van egy művelődési ház, itt elsősorban az általános iskolai rendezvények kapnak helyet, ugyanis az iskolának nincs arra alkalmas helye. Ez az intézmény ad helyet a település egészét érintő programoknak is, mint a véradás, tüdőszűrés és összejövetelek, gyűlések, bálók. A **szabadidő** eltöltésére alkalmas terek közül Tarpán megtalálható közösségi tér **sportpálya**, sportcsarnok kondipark, nyilvános **internethozzáférés**. Játsszótér egyelőre nincs. Kikapcsolódásként sportprogramokon, táncházakon, népzenei programokon lehet részt venni – különösen népszerűek a helyi történelmi (kuruc) hagyományhoz kapcsolódó események –, és a horgászat, vadászat is jellemző. Ezek moderált mértékű idegenforgalmat is generálnak, de a vendégéjszakák száma jelentősen elmarad a környezeti-kulturális adottságoctól (a 2000-es években még mérhető mértékű adat a 2010-es évekre nullára csökkent).

A célcsoportot érintő, lakhatási és foglalkoztatási szempontból releváns önkormányzati fejlesztések felsorolása az elmúlt időszakból

EFOP-2.4.1-16-Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ERFA)/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZAT Tarpa nagyközség szegregátumaiban élő személyek lakhatási feltételeinek fejlesztése 2019.07.11 200 000 000 Ft

EFOP-2.2.2-17-Intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése – intézményi férőhely kiváltás/Tarpa SZOCIÁLIS ÉS GYERMEKVÉDELMI FŐIGAZGATÓSÁG 17 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei „Kikelet” egyesített szociális intézmény férőhely kiváltási projektje 2017.08.28 769 383 712 Ft

EFOP-2.1.2-16-Gyerekesély programok infrastrukturális háttere/Tarpa Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület Biztos Kezdet Gyerekház Kialakítása Tarpa 2018.06.20 14 955 061 Ft

EFOP-1.6.2-16-Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ESZA)/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal Tarpa Nagyközség szegregátumaiban 2018.10.31 200 000 000 Ft

EFOP-1.5.3-16-Humán szolgáltatások fejlesztése térségi szemléletben - kedvezményezett térségek/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA Humán szolgáltatások fejlesztése Tarpán és térségében 2017.09.28 250 000 000 Ft

EFOP-1.4.3-16-Biztos Kezdet Gyerekházak/Tarpa Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület Biztos Kezdet Gyerekház Tarpa 2017.12.13 39 083 408 Ft

TOP-3.2.1-15-SB1-Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZAT A tarpai Helyi Értékek kiállító házának épületenergetikai fejlesztése 2017.11.10 49 663 389 Ft

TOP-2.1.3-15-SB1-Települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZAT Települési környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztés keretén belül ár-, belvíz és helyi vízkár veszélyeztetettségének csökkentése Tarpa községben. 2017.05.03 18 142 080 433 Ft

TOP-1.4.1-19-SB1-Bölcsődei férőhelyek kialakítása, bővítése/Tarpa TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZAT Új bölcsőde építése Tarpán 2020.05.04 333 527 667 Ft

KEHOP-2.2.2-15-Felhívás a fejlesztési kötelezettséggel rendelkező települések számára szennyvízelvezetéssel és -kezeléssel kapcsolatos fejlesztések megvalósítására/Tarpa NFP Nemzeti Fejlesztési Programiroda Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság Tarpa Nagyközség szennyvíztisztításának és bővítésének korszerűsítése 2015.11.26 514 566 165 Ft

Magyar Falu Program Kiírás kódszáma: MFP-ÖTU/2020 Felhívás címe: Önkormányzati tulajdonban lévő út-, hídépítés/felújítás Támogatási összeg: 29 853 870 Ft

Magyar Falu Program Kiírás kódszáma: MFP-SZL/2020 Felhívás címe: Szolgálati lakás Támogatási összeg: 29 960 249 Ft

Magyar Falu Program Kiírás kódszáma: MFP-EIM/2020 Kiírás címe: Elhagyott ingatlanok közcélra történő megvásárlása Támogatási összeg: 5 000 000 Ft

Magyar Falu Program Kiírás kódszáma: MFP-OKE/2020 Kiírás címe: Önkormányzati kerékpárút építése Támogatási összeg: 49 747 941 Ft

A fejezet fő következtetései

Következtetések a település...

...térségi pozíciója tekintetében:

- **közepes pozíció: helyben viszonylag elégségesek, illetve a közelben elérhetőek a szolgáltatások, a munkaerőpiac viszont nehezebben érhető el. Ha van is munkahely a közelben, az nem kompatibilis a célcsoport munkavállalási képességeivel; *kiegészítésként azt kell kiemelni, hogy a kompatibilis – főképpen mezőgazdasági – munkahelyek részben nem biztosítanak egész éves megélhetést, részben pedig nagy a konkurencia a jobb munkakészségű kárpátaljai munkavállalók képében**

...vegyes társadalmi szerkezetének fenntarthatósága tekintetében:

- **jobb státuszú, vegyes összetételű település: a hátrányos helyzetű, roma népesség aránya alacsonyabb, a nem roma lakosság közül a fiatalok egy része elköltözik a településről. A település lakossága jellemzően csökken.**

1.2 A település szerkezetének leírása (fél oldal)

A fejezet tartalma

A település központja és a szegregátumok állapota, a szilárd útburkolattal való ellátottság, közművek rendelkezésre állása, a helyi adottságok alapján hol, melyik településrészben vannak a legkritikusabb (külön: árvizes részek) és a fejleszhető részek. Szegregátumok száma és elhelyezkedése. Van-e a településen elég lakható ingatlan, van-e elég felújítható ingatlan a településen, hogyan alakultak a lakóingatlan adás-vételek az elmúlt években.

A település központja igényes, jelentős műemléki és kulturális értékkel rendelkezik. Itt kapnak helyet a nagyobb kereskedelmi és vendéglátó egységek is.

A településen kiemelt problémát jelentenek a lakhatási viszonyok, annak ellenére, hogy a 2001-es árvizet követően sok házat felújítottak. Az újonnan megépített házak állagmegóvására nem sok pénzt tudtak áldozni a családok az elmúlt 18 évben. Tarpán az önkormányzat adatai szerint **760 lakóingatlan** található, ebből 740-be (**97%**) van bevezetve az **áram**, 700-ban (**92,1%**) elérhető a **vezetékes víz és a csatorna**, és 680-ban (**89,4%**) van **vezetékes gáz**. **55 (7,2%) komfort nélküli**, **100 (13,1%) félkomfortos**, valamint **5 életveszélyes és 15 egészségre káros lakóingatlan** van a településen. A tarpai lakosok saját tulajdonú családi házakban élnek. Kb. 50 üresen áll, ahol a lakók kihalnak, az örökösök értékesíteni szeretnék. Ez elég nehézkes, annak ellenére, hogy az ingatlan árak nagyon alacsonyak. A régóta üresen álló házak elhanyagoltak.

Tarpán **egy nagy kiterjedésű szegregátum** található, melynek elhelyezkedése az Arany János utca, József Attila utca, Széchenyi utca, Széchenyi köz, Béke utca, Jókai utca, Csokonai utca, Bercsényi utca és az Újtelep utca területére terjed ki. **A szegregátumban 70 háztartás található ez a tarpai lakosság közel 35%-a.** Az önkormányzat adatai szerint 2019 elején **604 18 év alatti gyermek** élt Tarpán, ami a lakosság **22%-a**. A roma származású lakosok a népesség nagyjából 35%-át teszik ki, 70 háztartásban körülbelül 300 gyermeket nevelnek, így **a kiskorúak nagyjából fele roma származású**. Jellemző, hogy **több generáció él egy fedél alatt**. A lakások többsége az egykori szociálpolitikai támogatásból, **nem megfelelő minőségű építőanyagból** épült és karbantartott, emiatt a házak **mára lepusztultak**. Jellemző probléma a **hiányos tetőszerkezet**, a vizes falak és a berendezés nélküli lakótér. A családokban **személyi és környezeti higiénés problémák**, rüh és fejtetvesség is megjelenik.

A lakóingatlanoknak csak 45%-ban (50 lakás) van vezetékes víz és csatorna, tehát a település többi részéhez képest 45%-kal kisebb arányban van bevezetve a háztartásokba. Az áramszolgáltatás 105 lakásba (95%) be van vezetve, de az „áramlopás” is jelen van kisebb mértékben. Több háztartás már **előrefizetős villanyórát** használ. A közüzemi tartozások hónapról hónapra növekednek, a családok egyötödének van közüzemi tartozása, egy részük uzsorahittel is bír, ami kardinális problémát okoz. Mivel közel az ukrán határ, úgy próbálnak

meg pénzhez jutni a családok, hogy cigarettát csempésznek át a határon, ami azzal jár, hogy sok büntetést szab ki a NAV, melyet, ha nem tudnak kifizetni, ráterhelik az ingatlanra, vagy az amúgy is csekély közfoglalkoztatási bérből vonják le.

A szegregátum területén elég jelentős a szemét felhalmozódása, a hulladékgyűjtő tartályokat (kukákat) eladták, több illegális szeméttlerakó is van Bercsényi és Újtelep utcákon. Ezzel párhuzamosan megnövekedett a rágcsálók, azon belül a patkányok elszaporodása. A probléma megoldására az MMSZ Jelenlét programja a települési diagnózisból köztisztasági és rágcsálóirtó programelemet és életminőség javító épület karbantartó program elem megvalósításához nyújtott be költségigényt, ezzel sikerült jelentős javulást elérni a településrész képének rendezettségében (ugyanakkor a lakók a szemetet gyorsan újratermelik, mert az adósságok miatt sokaknál nem megoldott a szemétszállítás).

Néhány lakóházban nincs áram, hosszabbítókkal vételeznek áramot. A Bercsényi és Újtelep utcákon összesen 3 darab közkút van, ami nagyon kevés, sokan panaszkodtak arra, hogy messziről kell a vizet hordani.

A Jelenlét Program indulásakor a szegregátum területén nagyon sok lakóház elhanyagolt volt, az udvarok rendezetlen, lommal-szeméttel teli állapotban voltak. Az itt élő családoknak nem voltak szerszámaik, még a legkisebb javítási feladatokhoz sem, nem rendelkeznek szaktudással, valamint hiányzik az építőanyag is. Ezt az állapotot a Jelenlét Program lakhatási szakterülete, az úgynevezett "tetőkommandó", valamint a kiskert-program nagyban javította, ám áttörő eredményeket utcaszinten, szegregátum-szinten nem sikerült még elérni, annak ellenére, hogy egyes családok élethelyzetében, környezetében jól érzékelhető a javulás ezen a téren.

A szegregátum területén alig van kerítés, ez problémát jelent, főleg a kóbor ebek miatt is.

A legtöbb ingatlan tulajdonviszonyai rendezetlenek: sok esetben az örökösök még nem intézték a hagyatéki eljárásokat, adás-vételeket, bérbeadásokat, csak szóbeli egyezségeket kötnek.

A település közútjai szilárd burkolattal vannak ellátva, igaz, a települést átszelő főutak kivételével ezek a többszáz éves településszerkezetből adódó keskeny, „egysávos” utak. Csapadékvíz elvezető árok a főutak mellett található, a mellékutakon jellemzően nincsen. Járda szinte mindenütt van, azonban kiterjedt részeken elhanyagolt – töredezett, sárral betemetett, növényi maradványokkal (pl. hulló szilvával) szennyezett.

Ingatlanok tulajdon viszonyai: Az előzetes felmérések alapján az **ingatlanok tulajdonviszonyai rendezetlenek.** Zsebszerződések vannak, a hagyatéki eljárások nincsenek lefolytatva, az épületek az ingatlan nyilvántartásban mai nap is az eredeti tulajdonosok szerepelnek nem azok, akik valóban lakják, birtokolják a lakóingatlanokat. A lakóházak a használatba vételt követően az építetők/tulajdonosok az épületfeltüntetési vázrajzot - valószínűleg anyagi okok miatt - nem készítették el, emiatt a lakóház az ingatlan nyilvántartásban beépítetlen területként szerepel. Ehhez hozzá jönnek a felvett és nem törlesztett hitelek és a NAV által kiszabott büntetések. Ez egy fontos, de kényes kérdés is, mert sok erőforrást igényel. Feltételezhetően sok idő, utánajárás és némi pénz is kell hozzá. Emiatt az ingatlanban élő családok bele sem kezdenek ebbe a folyamatba, viszont nagy szükség lenne rá.

Ingtatlanok állapota: A házak többsége lakható állapotban van. Van beton alapjuk, megvannak a nyílászárók és a falazat, a tetőszerkezet a legtöbb esetben felújításra szorul. A családok viszont szinte semmit nem költenek állagmegóvásra, felújításra. Ennek következtében, a villamos hálózat elavult, barkácsolt vagy nem is működik. Ahol be lett vezetve a víz, ott sem tudják mindenhol használni, mert a meghibásodást nem tudják javítani. Sok lakásban fürdőszoba felújítására vagy kialakítására van szükség. A nyílászárók egy része elöregedett, elhasználódott. A szegényebb családoknál a falak koszosak, füstösek, a tisztasági festést évek óta nem tudták elvégezni. Az ereszcsonna hiányos. A fűtést fával oldják meg, de a fűtőtestek sok helyen elöregedtek, sérültek, füst van. A családok nagy része nem rendelkezik tűzifa tartalékkal, nincs felkészülve a télre. A kémények többsége is felújításra szorul, annak ellenére, hogy erre már történt diagnózis alapú beavatkozás, csak a rendelkezésre álló kapacitás nem fedte le a szükségletet.

Összességében a településen található eladásra kínált ingatlan, bár ezek jelentős részénél a lakhatóvá tétel komolyabb beruházást igényel. Ugyanígy igaz, hogy a jelenleg is lakott ingatlanok egy részénél – a szegregátum lakásainak közel felénél – szintén költséges felújításra lenne szükség a méltó lakáskörülmények biztosítása érdekében.

A fejezet célja, fő következtetései

Következtetés a településre jellemző területi szegregáció jellegének és mértékének tekintetében:

- az egész település szegregátum;
- a településen belül a szegregált részek a település nagyobb részét teszik ki;
- településen belül a szegregált részek a település jelentős hányadát, de kevesebb mint felét teszik ki;
- **településen belül csak kisebb szegregált részek vannak;**
- a szegregátum a fő településtesttől távolabb, elkülönült településrészként helyezkedik el;
- nincs szegregált rész a településen.

1.3 Lakhatással kapcsolatos fejlesztések (fél oldal)

A fejezet tartalma

A településen történt lakhatással kapcsolatos fejlesztések, amelyeket az elmúlt 10-15 évben valósítottak meg, külön hangsúllyal a 2014-2021 uniós programozási időszak EFOP telepprogramjára, esetleg az előző időszak TÁMOP telepprogramjára. A megvalósított programok eredményei (új, felújított lakások, bérlakások elosztásának módszere: milyen célcsoportoknak, milyen

kiválasztással). A lakhatási körülmények javítását célzó szoft programokkal kapcsolatos vélemények feltárása is szükséges.

A HEP leszögezi, hogy „az önkormányzat 2020. évtől 6 db szociális bérlakással rendelkezik, melyet – tekintettel az igen magas igényre – pályázat útján (EFOP-2.4-1.) bocsájtott az arra rászorulóknak rendelkezésére”. Ezzel jelentősen megnőtt a helyi bérlakás állomány, ugyanis – szintén a HEP-be integrált adattábla szerint – 2019-ben már 21 db lakás alkotta a helyi bérlakásállományt.

3.4.1. számú táblázat - Lakásállomány

Év	Lakásállomány (db) (TS 4201)	Ebből elégtelen lakhatási körülményeket biztosító lakások száma	Bérlakás állomány (db)	Ebből elégtelen lakhatási körülményeket biztosító lakások száma	Szociális lakásállomány (db)	Ebből elégtelen lakhatási körülményeket biztosító lakások száma	Egyéb lakáscélra használt nem lakáscélú ingatlanok (db)	Ebből elégtelen lakhatási körülményeket biztosító lakások száma
2014	891	0	13	0	0	0	0	0
2015	892	0	15	0	0	0	0	0
2016	892	0	15	0	0	0	0	0
2017	891	0	18	0	0	0	0	0
2018	890	0	18	0	0	0	0	0
2019	953	0	21	0	0	0	0	0

Forrás: TeIR, KSH Tstar, önkormányzati adatok

A 6 db szociális bérlakással kapcsolatban az önkormányzat igyekezett fenntartható modellt alkotni a működtetésre: olyan családoknak adta ki a lakásokat, amelyek a munkaerőpiacra jobban beágyazottak, ezért képesek fenntartani, a számlákat kifizetni, a bérlemény állapotát megőrizni. Emellett is előfordulnak anomáliák, hiszen a szegregátumban élő családokra jellemző, hogy hirtelen megváltozhat a munkaerőpiaci helyzetük – sérülés, tartós betegség vagy a munkaviszonyra kiható konfliktusok miatt –, ezért esetükben is fontos a szociális munka biztosítása.

A fejezet fő következtetései

A fejezet célja, hogy feltárja a lakhatási szegénység enyhítését célzó fejlesztésekkel kapcsolatos tapasztalatokat elsősorban a település vezetés oldaláról, mivel ezek a tapasztalatok alapvetően meghatározhatják, hogy az önkormányzat hogyan áll hozzá a jövőbeli hasonló célú fejlesztésekhez. Fontos lehet rávilágítani arra, hogy a pozitív vagy negatív tapasztalatok mögött milyen okok állhattak.

Tarpán nagy létszámú célcsoport él - 90 család körül mozog a számuk -, amely lakhatási körülményeit tekintve széles spektrumon helyezkedik el. Az elmúlt évek tapasztalata az, hogy

van egy jelentős igény a lakosság részéről a lakáskörülményeik javítására vonatkozóan, amely igényt nyíltan - időnként agresszívan, de azért nem ez a jellemző - kommunikálják az önkormányzat, a polgármester és Jelenlét program felé is. Sok az olyan család, amelyik önerőből igyekszik ezt megoldani, esetlegesen a saját erőfeszítéseiket kiegészítő forrásokat keres az önkormányzatnál vagy a Máltánál. Emellett azért jól körvonalazódik egy olyan csoport is, amelyik elvárja a segítséget, akár az egészen nagy tételű támogatást is, miközben jól láthatóan nem hajlandó tenni a saját boldogulása érdekében. Ennek a csoportnak az edukálása jelenleg is zajlik, de becsléseink szerint ez lesz az egyik fő feladat a közeljövőben is.

Az önkormányzat hozzáállása példaértékű, együttműködő. Kifejezetten fontos, hogy nem segélyezési akciónak tekintik a lakhatási területet, hanem a fenntarthatóságban gondolkodnak, stabil viszonyok kialakítására törekednek. Időnként, amikor túlságosan megnő a lakossági nyomás az önkormányzaton, türelmetlenebb hangot ütnek meg Máltával szemben, amiért az lassan és a biztonságra törekedve építi ki a helyi lakhatási kapacitásokat - abban egyébként igazuk van, hogy a folyamat valóban lassú.

Az új 6 szociális bérlakással kapcsolatban, amelyek a szegregátum különböző pontjain helyezkednek el, az a tapasztalat, hogy a lakók igyekeznek megóvni az állagát, szépítik a lakást, a környezetét. Ugyanakkor az élethelyzetükből fakadó, a felhalmozott tapasztalatokon alapuló életmódon nem tudnak változtatni: fűtési időszakban a családok többsége egy szobát használ, esetenként ott főz, és nem szellőztet, hogy ne szökjön ki a meleg, ezért ezekben a lakásokban komoly gondot okoz a penészesedés. Ezen nem lehetséges edukációval, szóbeli ráhatással változtatni, hiszen ez pusztán fizika, nagyon egyszerű pénztárca-matek: a rendelkezésre álló fűtőanyaggal mekkora alapterületen lehet megfelelő meleget előállítani tartósan. Ha a válasz az, hogy egyetlen szobát, akkor ott nem döntés kérdése, hogy így vagy úgy éljenek, hogyan lakják be a lakást a családok.

1.4 Az önkormányzat perspektívája és szerepvállalási készsége a programban (fél oldal)

A fejezet tartalma

Együttműködő, nem együttműködő, mennyire támogatja a településen belüli mobilizációt (szegregátumból kifelé, ha releváns) illetve a településről történő kifelé mobilizáció blokkolásához fűződik-e valamilyen érdeke? (pl. gyerekszám csökkenése a helyi intézmények működése miatt kockázatos, településüzemeltetéshez kapcsolódó közmunka, egyéb függőségi rendszerek)

Az önkormányzat a Komplex Telep programon túlmenően is támogatóan áll a lakhatási problémák megoldásához. A polgármester rendszeresen kezdeményez a Jelenlét Programmal kapcsolatos bérlakás ügyben, szeretné, ha minél hamarabb kialakulna az a volumen, amely képes kezelni a szegregátumban kialakult lakhatási feszültséget. **Havi rendszerességgel előkerül ez a téma a közös – személyes vagy telefonos – megbeszéléseken.**

Ezen aktivitás során jól kirajzolódik, hogy ezt **az önkormányzat a szegregátumon belül kialakított bérlakásokkal** gondolja megoldani. **Ez egyébként található a helyben – azaz a szegregátumban – élő mélyszegény családok igényeivel is, ugyanakkor a felemelkedő**

családok, fiatalok szeretnék kitörni ebből a helyzetből nem csak szociális, iskolázottsági és munkaerő-piaci értelemben, de területileg is.

A fejezet fő következtetései

Következtetések az önkormányzat együttműködési készségét illetően:

- a bérlakásfejlesztéseket az önkormányzat alapvetően elutasítja;
- a bérlakásfejlesztésekkel szemben erős fenntartásai vannak (mivel eredendően konfliktusforrást lát benne), de ha kontrollálhatja, hogy hol és kik számára valósul meg, illetve a település egésze számára is látja az előnyét, akkor esetleg érdekeltté tehető benne;
- **a bérlakásfejlesztéseket támogatja, a lakáskörülmények javításának és a településfejlesztésnek az eszközét látja benne.**

2 A lakosság helyzete (1-1,5 oldal)

A fejezet tartalma

Foglalkoztatottság és jövedelmek szintje a célcsoport tekintetében: milyen típusú munkákat végeznek (közfoglalkoztatottság, alkalmi/idénymunkák, hetelés, stb.), milyen jövedelemért, ezekben körülbelül hány fő érintett. Legfőbb szociális problémák (élethelyzetek, devianciák, eladósodottság, uzsora, perspektívák, mely szolgáltatásokhoz nem férnek hozzá, nem megfelelő minőségű szolgáltatások). Családok szociális helyzetük szerinti besorolása.

A településen a legnagyobb létszámban foglalkoztató az önkormányzat és a hozzá kapcsolódó intézmények. Jellemzően, ahol meg tudják oldani, ott közfoglalkoztatotti státuszba veszik fel az embereket. Járási startmunka mintaprogram támogatása összesen (2020. év): mezőgazdaság (8 fő), helyi sajátosságokra épülő közfoglalkoztatás (5 fő), szociális jellegű program (22 fő). Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatási támogatásban 2020-ban 103 fő, országos közfoglalkoztatási támogatásban pedig 27 fő részesült.¹

Több kisebb vállalkozás is működik a településen. Ezek többségében a hagyományosnak mondható kistelepülési üzletek, amelyek 1-2 alkalmazottal működnek. **Nagyobb létszámot a mezőgazdasági és az építőipari vállalkozók foglalkoztatnak**, de amint látszik, idényjelleggel és többnyire fekete vagy szürke foglalkoztatással. **A mezőgazdaságnak nagy szerepe van Tarpán, körülbelül 100 család gazdálkodik, akik a falu lakosságának is számottevő munkalehetőséget biztosítanak – ugyanakkor a helyi romák számára ez szűkebben elérhető lehetőség, a kárpátaljai, szorgalmasabbnak és megbízhatóbbnak tartott vendégmunkások jelentős versenyelőnnyel lépnek be erre a helyi munkaerőpiacra. A településen élők többnyire mezőgazdasági termelésből, őstermelésből biztosítják jövedelmüket.**

¹ http://kozfoglalkoztatatas.bm.hu/statisztika/terkep/!F_KERET.HTM

Jellemző még az ingázás is Budapestre, Dunántúlra, de a vírushelyzet miatt ez is visszaszorult az elmúlt egy évben, és lassan épül újra.

Ahogy fentebb is jeleztük, a helyi munkaerőpiacon versenyezni kell a célcsoportunknak az Ukrajnából érkező munkavállalókkal. Az Ukrán határ 7 km-re van, így kerékpárral is elérhető távolságban van rendszeres napi ingázáshoz is. **A Kárpátaljai munkavállalók munkavállalói kompetenciája erősebb, mint a településen élő hátrányos helyzetű lakosoké, és alacsonyabb bérért is vállalják a munkát.** Ez már az alkalmi munkára is igaz (pl. metsző brigádok is onnan érkeznek és vállalnak fel kerteket). Ezen az orosz invázió, Ukrajna háborús kitettsége érdemben is változtathat, de egyelőre ennek jelei még nem látszanak világosan.

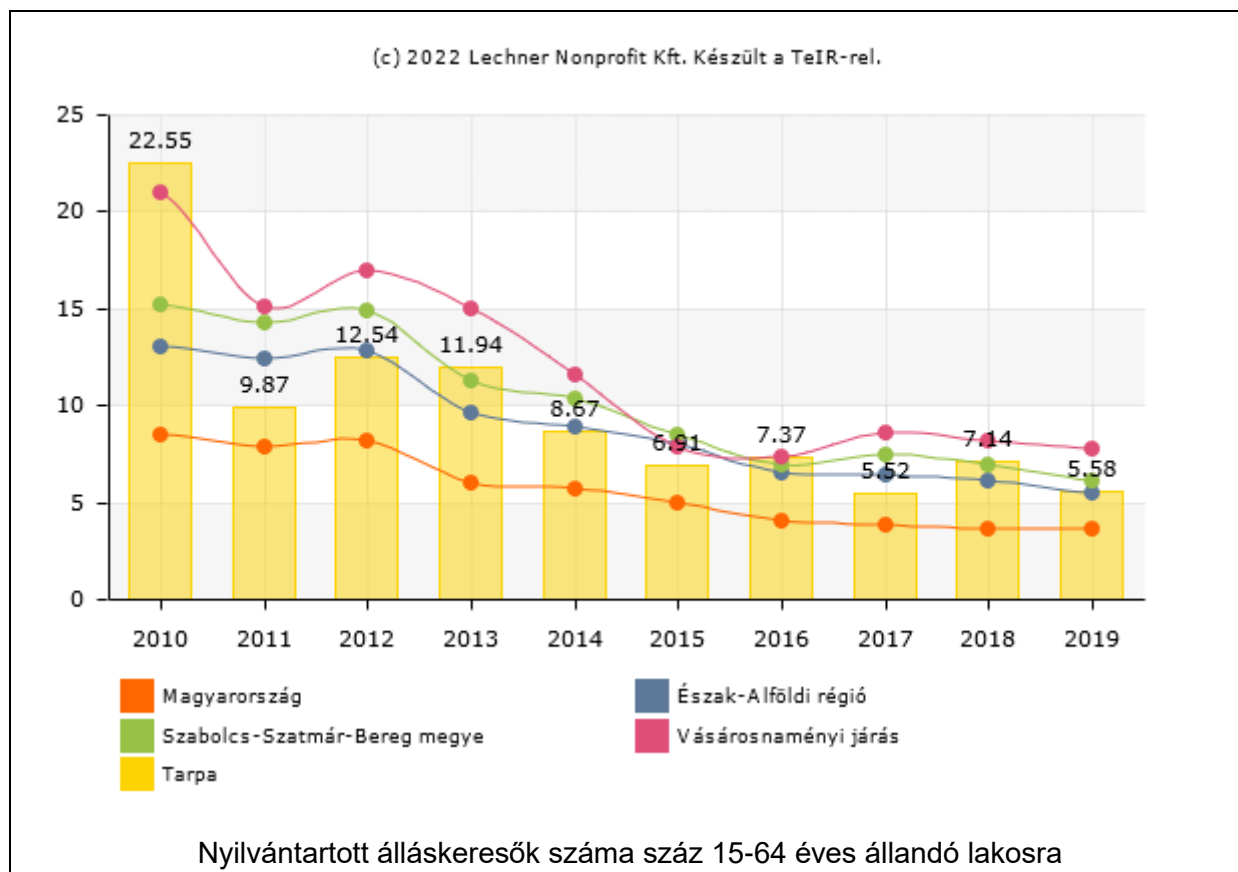
A településen **a nyilvántartott álláskeresők száma 127 fő**, közülük a tartósan (egy évnél hosszabb ideig) nyilvántartott álláskeresők száma 41 fős, a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban, rendszeres szociális segélyben részesülők száma pedig 56 fő.² **A munkavállaló korú népesség 1711 fő.** A relatív mutató,³ amely a nyilvántartott álláskeresők arányát a munkavállalási korú népesség %-ában mutatja, **Tarpán duplája (7,42,0%) az országos átlagnak (3,78%),** viszont jobb, nagyjából kétharmada a járási mutatónak.

Tarpa földrajzi elhelyezkedésének következtében nem jutnak el a településre a környező nagyvárosok céges buszjáratái, noha a megyében komoly munkaerőhiány van a nagyobb városok ipari parkjaiban. **A közeli, ~20 km távolságra lévő városok – Vásárosnamény és Fehérgyarmat – jelenleg nem tudnak munkát biztosítani.**

A járást, illetve a települést országos szinten is kiemelkedően magas munkanélküliség jellemzi. Tarpán 2018-ban a 18-64 évesek között **132 fő regisztrált álláskereső** volt, azaz 7,32% gazdaságilag nem aktív, ami alacsonyabb, mint a járási 8%-os arány. 2018-ban **110 fő dolgozott közfoglalkoztatásban.** A regisztrált álláskeresők közül 65 fő, azaz 47,79% foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesült, 37,5% nem részesült ellátásban. A **nem regisztrált munkanélküliek becsült száma 40 fő lehet.** Az elhelyezkedést akadályozza a **foglalkoztatók alacsony száma, közlekedési problémák és a mobilitás hiánya, szakképzett munkaerő hiánya,** valamint az **egészségügyi és mentális problémák.**

² 2021. 11. 20-i állapot szerint. Forrás: https://nfsz.munka.hu/tart/stat_telepulessoros_adatok

³ A KSH által használt munkanélküliségi ráta NFSZ adataira alapozott megfelelője.

A tartós munkanélküliek aránya, azaz a 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek aránya az összes munkanélküli százalékában **rendkívül magas, 50 százalék körüli** (2018: 54,41%; 2019: 48,08%). **A pályakezdő álláskeresők aránya szintén jelentős, 15% körüli.**

A közfoglalkoztatottak adatait a BM adatgyűjtése alapján az alábbi táblázat tartalmazza (a közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos létszáma).

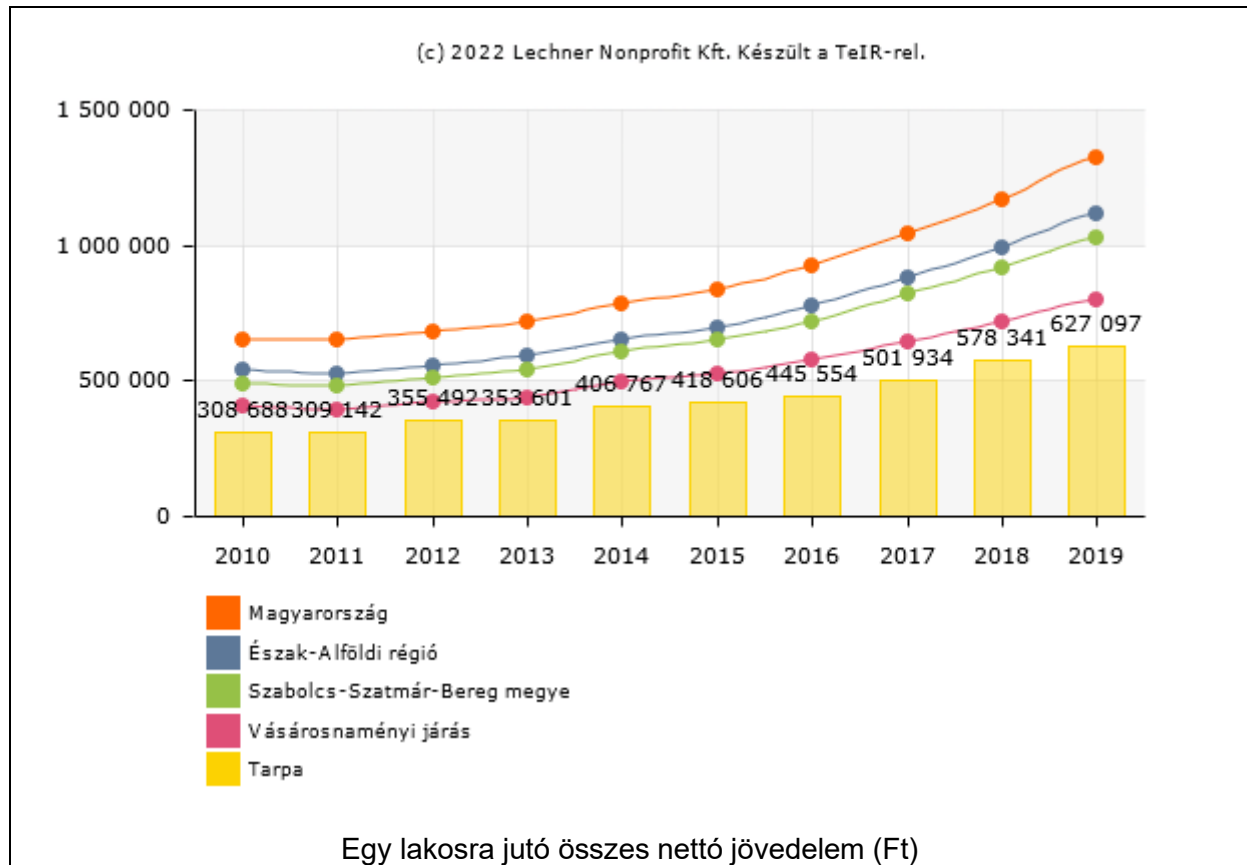
Tarpa	2013. év	2014. év	2015. év	2016. év	2017. év	2018. év	2019. év	2020. év	2021. év	2022 01 - 2. hó
Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatási támogatása	21	59	52	105	118	100	84	103	104	106
Országos közfoglalkoztatási program támogatása	39	54	80	74	50	43	32	27	19	15
Járási startmunka mintaprogram támogatása összesen	67	101	120	118	76	62	56	35	26	16

-- Mezőgazdaság	31	60	55	50	28	19	12	8	7	1
-- Helyi sajátosságokra épülő közfoglalkoztatás	-	13	13	20	20	19	8	5	5	4
-- Szociális jellegű program	36	28	53	48	28	23	36	22	14	11
Mindösszesen	126	214	252	297	243	205	172	165	149	137
Közfoglalkoztatási mutató	8,58%	14,29%	16,05%	17,85%	14,06%	11,84%	9,95%	9,66%	8,79%	8,09%
Ellátásban nem részesülő álláskereső száma zárónapon	137	113	100	64	56	61	52	57	64	89
Álláskeresői ellátásban részesülő álláskereső száma zárónapon	18	11	16	16	24	21	17	24	30	50
Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülő álláskereső száma zárónapon	92	43	48	56	62	50	55	36	46	100
Regisztrált álláskereső száma zárónapon	247	167	163	136	142	132	124	118	140	239
-- Ebből tartós álláskereső	63	31	27	22	32	21	28	21	23	84
Nyilvántartott álláskereső relatív mutatója	16,81%	11,14%	10,35%	8,15%	8,22%	7,65%	7,17%	6,89%	8,26%	14,12%
Munkavállalási korú (15-64 éves) népesség száma	1 472	1 495	1 573	1 665	1 730	1 730	1 725	1 711	1 693	1 693

A közfoglalkoztatási mutató tehát Tarpán is csökkent - néhány év alatt mintegy felére - ahogy a térségben, és országosan is jellemző -, amely azonban nem a helyi szükségletek megváltozása miatt alakult így, hanem a kormányzati akarat változása és az ennek megfelelő forrásallokáció függvényében. **A helyi szükségletek változatlanságát jól mutatja, hogy a közfoglalkoztatás lehetőségének fokozatos kivezetésével arányosan nőtt a településen a regisztrált álláskereső relatív mutatója, amely napjainkra elérte a közepesmagas-magas szintet.**

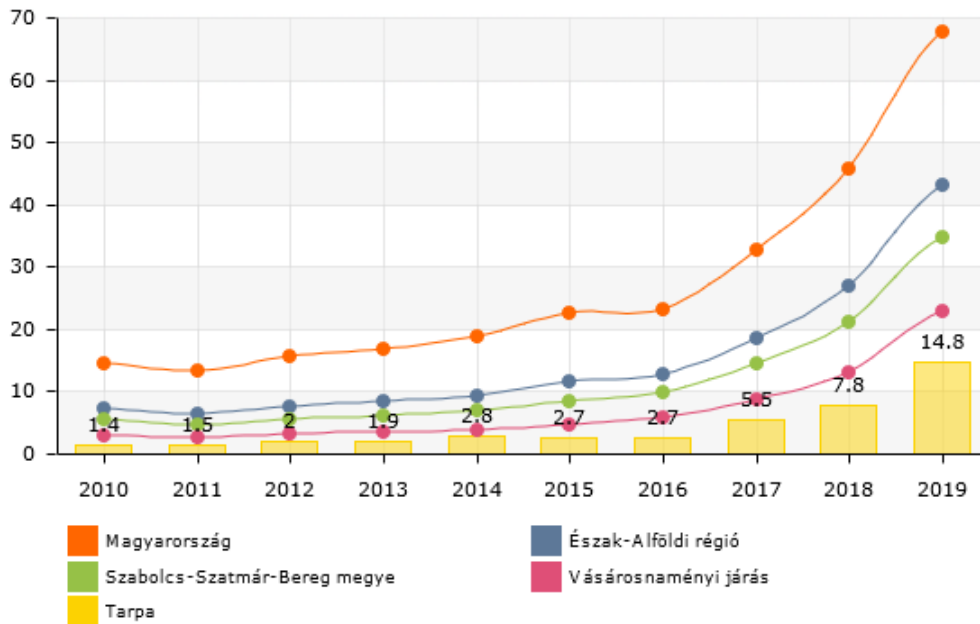
A teljes lakosság arányában **az SZJA alapot képező jövedelemmel rendelkezők aránya mindössze 39%** (2016 és 2019 között, korábban ennél is alacsonyabb volt). Bár a településen

jelen vannak a nagyobb vállalkozók, **az egy lakosra jutó átlagos, éves nettó jövedelem nagyon alacsony**: bár az utóbbi években lassú növekedést mutat, így sem éri el a dinamikusabban növekvő járási, megyei, regionális és országos átlagokat (az országos átlag 50%-át sem éri el). **A virágzó településkép és a sokszínű vállalkozói környezet mögött igen súlyos, és fokozatosan romló munkaerőpiaci-gazdasági viszonyok lapulnak meg, amelyek szelektíven sújtják a lakosságot.**

A jövedelmek egyenlőtlen megoszlását – amely az átlagértékben nem jelenik meg – jobban mutatja az 5 millió Ft feletti adósávon adózók száma száz, 1 millió Ft alatti adósávon adózóra vetítve. Ebben óriási elmaradás, pontosabban egyensúlytalanság mutatkozik meg Tarpa tekintetében. A 2019-es adatot tekintve látszik, hogy míg Tarpán 14,8 magas jövedelmű adózó jut 100 fő alacsony jövedelmű adózóra, addig ez a Vásárosnaményi járásban 22,8, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 34,6, az Észak-Alföldi régióban 43,1. A tarpai arányszám az országos arányszám (67,7) alig ötöde. **Ez a helyi közösség labilitását, sérülékenységét, a kockázatoknak való kitettségét mutatja, valamint bejósolja azt, hogy az arányában kis számú, magasabb jövedelmű személy milyen mértékben aktivizálható és vonható be a település közösségében a társadalmi felelősségvállalásra alapozott programokba.**

(c) 2022 Lechner Nonprofit Kft. Készült a TeIR-rel.

Magas-illetve alacsony jövedelműek aránya (fő)

A szociálisan nehéz helyzetben élő családok **anyagi jellegű gondokkal** küzdenek, nem tudnak megfelelően gazdálkodni a pénzzel, **lakáskörülményeik** leromlottak, magas a közüzemi tartozások aránya, és **egészségügyi, higiéniai** problémák is gyakoriak. Az uzsora és a szerencsejátékok (kártyázás) is problémát jelentenek a családok körében.

Jellemző a **korán** kezdett **szexuális élet**, majd a **fogamzásgátlás hiánya** miatt a **megfelelő háttér nélküli gyermekvállalás**, a szülői szerepekre felkészületlen fiatal felnőttek nem tervezetten alapítanak családot. Megoldatlan lakáshelyzetbe, **rossz anyagi helyzetbe** érkeznek meg a gyerekek, a szülők pedig nevelési, gondozási feladatok ellátásában mintákra és segítségre szorulnak. Ennek következtében a gyermekek nevelését sok esetben **családba fogadással** a nagymamák veszik át, ami még mindig családbarátabb eljárás, mint a családból való kiemelés, nevelőszülőkhöz való elhelyezés. A **szülői szerepek erősítésére** feltétlenül szükség van mind a nagyon fiatalon anyává vált nők, és mind a már gyakorló anyukák esetében is. Az utóbbi időben a helyi szakemberek elmondása szerint **az abortuszok száma is növekedett**.

A családok szociális helyzete a gyermekek esélyeit is jelentős mértékben rontja, a településen **kiugróan magas a veszélyeztetett gyermekek** száma. A korai fejlesztés hiánya és a hátrányos helyzetű családok szocializációja később az **iskolai teljesítményben** már behozhatatlan hátrányokat okoz. **Az általános iskolai kompetenciaméréseken** magas a **minimum- és alapszint alatt teljesítők** aránya, és sok gyerek küzd **tanulási és beilleszkedési nehézségekkel**, illetve a hátrányos helyzet és az iskolai sikertelenség okozta frusztrációból kialakult **magatartási problémákkal**. Az iskola helyzetét tovább rontja, hogy a tehetségesebb gyerekeket másik iskolába íratják a szülők. A települési szociális diagnózis készítése közben szóba került a gyerekek **agresszív viselkedése**, nem megfelelő **indulatkezelésük is**. Ez a probléma a szegregátumból érkező gyerekeket érinti leginkább. Nehezen oldják meg a közöttük felmerülő **konfliktusokat**. Az esetek nagy részében a szülők

is belekeverednek gyermekeik vitájába. A kialakult ellentétek megoldására esetenként a pedagógusoktól várnak segítséget, akik e nélkül is eléggé leterheltek.

A településen az elmúlt időszakban 40 **bűncselekmény** volt, ebből 35% vagyon elleni. Térfigyelő kamerák 2021-ben épültek ki a településen, polgárőrség viszont nincsen. Az elszaporodott kóbor kutyák problémát jelentenek. A közeli 41-es út mentén volt **prostitúció**, a rendőrség visszafogta bírságokkal. Mivel ez védett út, azonnal bevitték az ott dolgozó nőket. Közülük néhányan Németországba mentek dolgozni, a többiek felhagytak a prostitúcióval.

Az elhelyezkedés leginkább akadályozó tényezők. A járást, illetve a települést országos szinten is kiemelkedően magas **munkanélküliség** jellemzi. Az **alacsony iskolai végzettségűek** nagy eséllyel csak a közfoglalkoztatásban tudnak elhelyezkedni, a versenyszférában dolgozók száma elenyésző. A Járási Hivatal **Foglalkoztatási Osztálya** a nyolc általánosnál alacsonyabb iskolai végzettségűeket **zömében közfoglalkoztatásba közvetíti ki**, az elsődleges munkaerőpiacra való belépést ez is nehezíti. Többen **dohányárut csempésznek** az ukrán határon, és amikor lebuknak az nagy büntetéssel jár. Egyéb pénzkereseti lehetőség még a **mezőgazdasági idénymunka**, amely viszont csak ideig-óráig oldja meg helyzetüket.

Az **ukrán** határ közelsége miatt az onnan érkező **olcsó munkaerő** nem kedvez a szegregátumban élő szakképzetlen felnőtt lakosság alkalmi munkavállalási lehetőségeinek.

A családsegítő szolgálat munkatársainak elmondása alapján gondot jelent még a településen, hogy a lányok fiatalon esnek teherbe, előfordul, hogy az **általános iskolai tanulmányaikat sem tudják befejezni**. Emiatt alacsony iskolai végzettségűek lesznek, és az egyéb hátráltató tényezők mellett ebből adódóan is meglehetősen **nehéz az elhelyezkedésük**.

A gyakori **alkoholfogyasztás** káros hatásai és a kábítószeresek is megjelennek, főleg az új típusú, bizonytalan eredetű **dizájner drogok**, „biofüvek”. Legtöbb esetben a drog jelenléte nem bizonyított, így az azokat használók pontos száma ismeretlen.

Jelen pillanatban 1-2 olyan idősebb férfi van, aki „**hajléktalanként**” él a településen. Ennek oka, hogy vagy nincs tulajdonuk, vagy nem tudnak a családdal megegyezni, főként az alkohol miatt. Jellemzően **több generáció él együtt**, így nem élnek családok az utcán, de emiatt nagy a **zsúfoltság** és sok a konfliktus is. Megfelelő albérlet nincs, ilyen esetekben, melléképületek kerülnek kiadásra aránytalanul magas áron, ahol a lakhatási körülmények sokszor nem megfelelőek (komfortnélküliek, szerkezetileg veszélyesek).

A fejezet következtetései

Családtípus	Családok becsült száma
<u>Teljes nyomorban élő családok</u> : hosszabb távon is intenzív segítségre szoruló, alapvetően nincs munkaképes tagja a családnak, a család súlyos problémákkal küzd, tartós betegség/szenvedély-/mentális betegség jelen van. Teljes nyomorban élő család, akár magasfokú eladósodottság is jellemzi a családot. Ha van gyermek a családban, szülői kompetencia súlyosabb hiánya jelenik meg.	4

<u>Minimális önfenntartó képességgel rendelkező családok:</u> megélhetési gondokkal küzdő család, de van olyan tagja, aki valamilyen szintű munkát végez, akár alkalmi/idegymunkát, akár közfoglalkoztatásban vesz részt. A gyerekekről alapvetően gondoskodnak. Fejleszthető a család munkaerőpiaci részvétele.	30
<u>Jobb helyzetű, viszonylag magasabb jövedelmű családok:</u> viszonylag rendszeres munkával és jövedelemmel rendelkező család, ami nem feltétlenül jelent bejelentett munkából származik. Kiegyensúlyozottabb, rendszeres életvitellel rendelkeznek. Gyermeknevelési kompetenciáik viszonylag jók. Munkaerőpiaci részvétel fejlesztésére itt is szükség lehet.	52

3 A lakásállomány helyzete (1-1,5 oldal)

A fejezet tartalma

Épületek állapota, az életveszélyes, illetve kritikus állapotú házak számossága, aránya a településen, illetve a szegregátum(ok)ban. Tulajdonviszonyok elsősorban a segítségre szoruló családok körében (legális tulajdonviszonyok, mennyire jellemző albérlet, uzsora bérlet, szívességi lakáshasználat), ezek mértékének becslése. Lakósűrűségi viszonyok vizsgálata (a statisztikai adatok és a valós helyzet összevetése). Üres ingatlanok, illetve megvásárolható ingatlanok (ház, telek) száma (kapcsolódóan az üres ingatlanok tulajdonosi viszonyai, tehermentesek-e, ténylegesen megvásárolhatók-e).

A szegregátumban életveszélyes állapotú ház jelenleg nincsen.

Kritikus állapotú, vagy olyan, hulladékanyagból épített ingatlan, amely nem felel meg az elvárható lakhatási körülményeknek (pl. nem lehet kiegyenesedni az alacsony belmagasság miatt, komfort nélküli egyetlen helység hozzátoldva egy másik épülethez stb.) több család lakhatását is biztosítja (6-9 család).

A tulajdonviszonyok rendkívül zavarosak Tarpán a szegregátumban. A tisztázatlan örökösödési viszonyok miatt sok esetben akár tíznél is több bejegyzett tulajdonos van.

Sok a „kockás papíros” szerződés, már voltak családok, akik csalás áldozatai lettek. Ezek a családok ilyenkor az önkormányzathoz és személy szerint a polgármesterhez fordulnak, hogy azonnal oldja meg a helyzetüket, majd vádaskodó online kampányt indítanak, amikor az elvárásaikban csalódnuk kell. Ennek az attitűdnek a kezdeti nyomait már a Jelenlét Program is megtapasztalhatta, miután megvásárolta az első olyan házat, amelyről tudni lehetett, hogy majdan lakhatási céllal kerül be a rendszerbe (de a komfort nélküli, nem megfelelő elektromos hálózattal rendelkező ingatlant a támogatási szerződések és jogszabályok alapján egyelőre nem tudták bevonni).

Az albérlet még a rokonok között is jellemző (pl. unoka fizet a nagypának). Előfordult agresszív lakásfoglalás is (komplexes házba költöző család helyére egy rokon azonnal beköltözött, ellenállt minden jogos felszólításnak). Jellemző az is, hogy a közeli rokonok különféle okból lakást cserélnek, majd az egyik fél lelakja a lakást, és valamilyen ürügyet keres

a csere visszacsinálására. Ezen machinációk kárvallottjai jobbra a család gyengébb érdekérvényesítő képességű tagjai, pl. fiatal párok gyerekekkel.

Az uzsora jelen van a szegregátumban, annak különféle formái mellett a lakhatási uzsora is érint néhány családot. Jelen van egy szűk kör, amelyik lakhatással kapcsolatos ügyletekből szerzi a jövedelmét, a jogszerűség határán mozogva, de semmiképpen sem etikusan.

A lakósűrűség a szegregátumban kifejezetten nagy - különösen a rossz állapotú lakásokban, hiszen itt élnek a szegényebb, sokgyermekes családok.

Üres telkek, foghíjtelkek Újtelep utcán találhatóak a szegregátumban, 16 db, többen házalap is található. Ezekre a Jelenlét program tervezett is beavatkozást - eddig gazdaságfejlesztési területen. **A település más részein található üres telkekre, azok értékessége miatt a Jelenlét program nem tud sikerrel ajánlatot tenni.**

Megvásárolható ingatlanokat folyamatosan keres a Jelenlét program. Aktuálisan nincs olyan ingatlan, amelyet a lakhatási programba szerettek volna bevinni, mert a már meglévő két, ilyen célú ingatlannal (Bercsényi u. 16. és Csokonai u. 5.) kapcsolatban is elakadások vannak (a biztonságos lakhatás biztosítása, források korlátozottsága, komfort-korlátozás). Emiatt az ingatlanokat inkább gazdaságfejlesztési szempontból keresik, vásárolják.

A fejezet célja, fő következtetései

Lakástípusok (a lakott lakások tekintetében):	Lakások száma
életveszélyes házak	0
jelenleg nem életveszélyes, de kritikus állapotú házak, amelyeket nem érdemes felújítani	10 alatt
nem életveszélyes, de rossz állapotú házak, amelyek felújítással még egy időre lakhatóvá tehetők (kb. 10 év),	20-30 lakás
jobb állagú házak, amiket érdemes modernizálni	10 körül

4 A lakhatási beavatkozási terv

4.1 A lakhatási szegénység fő problémái (1 oldal)

A fejezet tartalma

Legfőbb lakhatási problémák és azok statisztikai adatok és becslések alapján való nagyságrendjének összegzése a szegregációt, a közmű ellátottságot (közmű elérhetősége, közműszolgáltatásokból kikapcsolt lakások), a lakásállomány javítását, a tulajdonviszonyok rendezetlenségét, az eladósodottság problémáit is érintve.

Tarpán a lakhatási szegénység sokszínű képet mutat. Jelen vannak a korai gyermekvállalással az iskolarendszerekből lemorzsolódó fiatal párok-családok, akik az „új” életüket méltatlan körülmények között kényszerülnek kezdeni, ezáltal a születendő

gyermekük ismét a többszörös nyomor áldozatává válnak. Jelen vannak a többgenerációs nagycsaládok, akik igen alacsony, rendszertelen jövedelemmel rendelkeznek, és nem tudják a közműveket stabilan fizetni, a házuk leromló állapotát önerőből javítani. És jelen vannak az idősek, akik szintén olyan anyagi helyzetben élnek, hogy a lakhatási körülményeik leromlottak.

E három csoport mindegyikénél megtalálhatók a különféle problémák. Tételesen:

- a tisztázatlan tulajdonviszonyok
- kikapcsolt közművek
- leromlott állapotú ingatlanok - ezek száma egy-egy vihar után megnövekszik
- eladósodottság (részben uzsora)

Ezek mögött természetesen komplex szociális problémakör áll, a nyomor többgenerációs megtapasztalása, a jövőkép-nélküliség és a reális célok hiánya, az alacsony iskolai végzettség és a bizonytalan munkaerőpiaci helyzet stb., amelyre nyilván nem a lakhatási beavatkozás lesz az egyedüli megoldás, hanem a problémák komplexitásához mérhető komplexitású beavatkozási folyamat is szükséges.

A település többi részéhez képest a szegregátumban erős a kontraszt, amely nem feltétlenül negatív - bár, amennyiben ez a kontraszt demotivál, mert elérhetetlennek tűnő nívót mutat, akkor nagyon is probléma -, hiszen ez egyfajta célképet is adhat, amelyet a Jelenlét program erős szociális munkájával reálissá lehet tenni a lakosság előtt.

Család-lakáshelyzet mátrix: elsősorban a segítségre szoruló családokra koncentrálva

Családtípusok	Teljes nyomorban élő családok	Minimális öfenntartási képességgel rendelkező családok	Jobb helyzetű, viszonylag magasabb jövedelmű családok	Adott lakástípusban a család helyzete szerint beazonosított családok száma összesen	Az adott lakástípusba tartozó családok száma összesen
Lakástípusok					
azonnali életveszélyt jelentő lakás	0	0	0	0	0
rossz lakásállag, még nem életveszély, de nem érdemes rajta semmit csinálni	2	0	0	2	2
nagyon rossz állagú, de valami felújítással még egy ideig lakhatóvá tehető (5-10 év)	2	2	0	4	4
olyan lakás, amit érdemes felújítani, modernizálni	0	28	52	80	80
Adott családtípusban a lakhatási helyzet szerint	4	30	52		

beazonosított családok száma összesen					
Az adott családtípusba tartozó családok száma összesen					

4.2 Fő beavatkozási irányok kijelölése és prioritizálási szintek leírása (2 oldal)

A fejezet a feltárt problémák mentén megfogalmazza a lakhatási szegénységet enyhítő beavatkozások körét és a szükségletek alapján mutató nagyságrendjét függetlenül attól, hogy jelenleg melyik beavatkozáshoz milyen szintű forrás áll rendelkezésre. A beavatkozások tehát diagnózis alapúak és nem csak az RRF által lehetővé tett intézkedésekre koncentrálnak, hanem mindazokra, amelyek a helyi szükségletfeltárás alapján elengedhetetlennek mutatkoznak a lakhatási problémák csökkentése érdekében. A beavatkozások kialakításánál érvényesíteni kell a beavatkozások egymásra épülésének szemléletét, tehát meg kell fogalmazni azokat a szoft programokat is, melyek a megalapozzák a lakhatás fizikai körülményeit javító beruházásokat.

Tarpán kiemelten fontosnak tartják a Jelenlét Program munkatársai a családok öngondoskodó képességének aktivizálását, ugyanis jelenleg több olyan jelenség is hat a közgondolkodásra, az attitűdökre, amelyek ezzel szemben állnak:

- a tisztázatlan tulajdonviszonyok miatt az ingatlanban élő család nem motivált az ingatlan állagmegóvására, hiszen a birtoklása, sőt még a lakhatáshoz való "joga" is bizonytalan;
- a legtöbbjük előtt nincs kellően erős és reális jövőkép, a jelenben élnek, ezért olyan erőfeszítéseket maguktól nehezen tesznek, amelynek haszna a távolabbi jövőben nyilvánul meg, vagy szerintük a befektetés nem áll arányban a várható haszonnal - és az, hogy számukra mi a hasznos, más környezeti tényezők határozzák meg, hogy úgy fejezzük ki magunkat, "más törvények alá esnek";
- bár az agresszív követelőzés az esetek 95 százalékában nem hoz semmiféle eredményt, néha mégis. Ez a néhány megerősítő eset már éppen elegendő ahhoz, hogy a lakosság érintett része fenntartsa a magas elvárásait a rendszerek felé arra nézvést, hogy azok rendezzék el az ő személyes problémáit;
- mivel az állagmegóvási beavatkozások (pl. tetőkommandó, kémény-helyreállítás, nyílászárócsere) mögött álló döntések minden gondos tervezés mellett sem nélkülözhetik annak figyelembe vételét, hogy mennyire kritikus egy lakás állapota, a helyi közösség olyan (csak részben valós, de részben mégiscsak valós) tapasztalást nyer a Jelenlét működéséről, miszerint ha nagyon rossz állapotban van valami, akkor oda a Málta mégiscsak megérkezik, és erőforrást, szakembert hoz, hogy kijavítson, rendberakjon stb. Ennek következtében bármennyire is elkerülendő, mégiscsak az erősödik meg sokakban, hogy "minél rosszabb, annál jobb", amely nem csupán demotiválja az öngondoskodásra irányuló tevékenységeket, hanem egyenesen arra motivál, hogy hagyja leromlani azt, amije van (bizonyos értelemben ez egyfajta "perverz öngondoskodás", mert ha nagyon "ügyesen" válik az élete nyomorúságossá, nagyobb eséllyel váltja ki a rendszerek gondoskodó beavatkozását);

Addicionális elemként pedig ezek a folyamatok mintává válnak, váltak, súlyosbítják a kiszolgáltatottságra - és a feltétel nélküli igénykiszolgálás elvárására - alapozó helyi kultúrát, amelybe fokozatosan olyanok is belesodrónak, akik próbálkoznak az öngondoskodással, de

azt tapasztalják, hogy az nem olyan hatékony, mint az, ha valaki servilis viszonyt alakít ki a helyi potentátokkal, vagy hatékonyan követelőzik.

Problémát jelent az is, hogy névleg rendelkezésre áll a tarpai Jelenlét programban a lakossági lakásállomány állagmegóvására fordítható összeg, illetve a szakember (tetőkommandó) is. A hangsúly a névlegességen van: a rendelkezésre álló forrás a problémahalmaz töredékének enyhítésére elég, a tetőkommandó pedig olyan sok településen teljesít szolgálatot, hogy arra nem lehet alapozni egy gyors és kiszámítható felmérési, majd az azt követő beavatkozási stratégiát.

Ebből adódóan rendkívül fontos, hogy Tarpán épüljenek ki a lakhatási program fokozataihoz mindazok az eljárások, döntéshozatali rendszerek, amelyek képesek kezelni ezt a kulturális nyomást.

1. Forrást és elérhető szakembert biztosítani a kisebb-nagyobb javításokra, állagmegóvási irányuló beavatkozásokra.
2. Ezen forrásokat azok számára biztosítani, akik az együttműködés és öngondoskodás valamilyen, megfelelő mértékű (azaz nem alibiből felmutatott) szintjét képesek "behozni" a folyamatba. Ennek a szociális munkájához egyértelmű és megvalósítható szakmai-módszertani útmutatót kell készíteni (nem helyi szinten).
3. Erőteljesen be kell vonni a családokat az adósságkezelésbe.
4. A rendezetlen tulajdonviszonyok becslés szerint a szegregálódó településrész nagy részére jellemző lehet, ennek kezelése kifejezetten fontos.
5. Magántulajdonú lakások felújításának segítésére kialakított program. Ez 10 éves távlatban gondolkodva mintegy 20-30 háztartást érinthet a jelenlegi viszonyok mellett (nem kalkulálva a napjainkban már éves szinten többször is jelentős viharkárokkal, amely egyetlen pillanat alatt átírja a diagnózist ezen részét).
6. Egy darab krízislakás létrehozása indokolt lehet.
7. A lakhatási célból megvásárolt ingatlanok felújítását, a szükséges életvédelmi beavatkozásokat a lehető legrövidebb idő alatt kell elvégezni.
8. A megfelelő lakáskörülmények megteremtéséhez a családoknak megfelelő forrásokkal kell rendelkezniük - lásd a komplex telep programban átadott lakások penészesedését -, amely jelenleg olyan családoknak áll csak rendelkezésére, akik saját, jól épített, jól karbantartott ingatlanokban élnek (azaz nem képezik a közösségi bérlakásprogram célcsoportját). Emiatt olyan energetikai stratégiát kell kialakítani a bérlakásállomány felépítésekor, amely erre megfelelő módon reflektál (figyelembe véve azt is, hogy ez a technológia bár rendelkezésre áll, a mai Magyarországon inkább a felső-középosztály és az elit által lakott lakások nívóját képviselik, és használatukhoz a szegregátumban, de még a JP munkatársai körében sincs meg a megfelelő tudás, tapasztalat).

4.3 Bérlakásfejlesztés beavatkozási terve (3-4 oldal)

Ez a fejezet már „csak” a bérlakásprogramra fókuszál és annak nagyságrendjének, céljainak és célcsoportjainak, illetve javasolt megoldási modelljének konkretizálását szolgálja. A fejlesztések nagyságrendjét a feltárt szükségletekből kiindulva kell meghatározni. A szükséglet

alapján meghatározott fejlesztések nagyságrendjét a Kézikönyvben meghatározott szempontok szerint lehet korrigálni.

A lépcsőzetesség elvét szem előtt tartva jelenleg - a trendeket és a szociális munka céljait (vö. öngondoskodás) figyelembe véve - 40-50 család esetében indokolt olyan jellegű támogatást (szakmai, szakember-, eszköz- és/vagy pénzbeli) nyújtani, amellyel a program becsatlakozik a család saját erőfeszítéseire. Lehetséges, hogy ezeket az erőfeszítéseket előzetesen mobilizálni, aktivizálni kell, akár laterális programelemek (gazdasági, kiskert, szülői klubok, gyermekfoglalkozások és tehetség gondozási elemek) segítségével, hogy legyen mihez csatlakoztatni a kiegészítő támogatást.

Közösségi bérlakás téren indokolt lehet:

- 1 db átmeneti lakhatást biztosító ház, krízis esetére
- 3-4 db tartósan igénybe vehető, közösségi bérlakás

Jelenleg **2 db ingatlant birtokol** a program, mostani szabályozásuk alapján még egyik sem beöltözhető. Az egyik ingatlan célzott felújítással kettéválasztható lehet, két család számára is nyújthat lakhatást – de erre jelenleg nem áll rendelkezésre forrás.

Ehhez képest maximum további 2 bérlakás célú ingatlanbeszerzés lehet indokolt jelenleg.

4.3.1. A bérlakásfejlesztés nagyságrendjét módosító tényezők a települési diagnózis alapján, mutatókkal

A táblázat vonatkozó részei **sárga színnel** kiemelve.

	Bérlakásfejlesztés nagyságrendjét növelő irányba ható tényezők	Bérlakásfejlesztés nagyságrendjét csökkentő irányba ható tényezők	
település közlekedési összeköttetései	amennyiben az összeköttetések erősek , a munkahelyekre ingázást lehetővé teszik, és az elingázás távolsága életszerű	amennyiben az összeköttetések gyengék és költségesek , mind a közúti, mind a közösségi közlekedési viszonylatban, a munkahelyekre ingázást nem teszik lehetővé	(1) elingázók relatív aránya a helyben foglalkoztathatókhoz képest (2) ingázás napi távolsága és ráfordított idő
helyi gazdaság fejlesztését szolgáló beruházások megléte	amennyiben foglalkoztatás bővülését szolgálja az addig csak közmunkában keresők köréhez képest	amennyiben nem módosul érdemben a csak közmunkában elhelyezhető aktív korúak aránya	(1) az ezekben a beruházásokban létrejött munkahelyek aránya (2) beruházások hozzájárulása a közmunkában foglalkoztatottak csökkenéséhez
helyben elérhető eladó és felújítható ingatlanok köre	amennyiben az elérhető lakások gazdaságosan felújíthatók a helyi	amennyiben kevés vagy nincs elérhető és / vagy gazdaságosan felújítható lakás a helyi	(1) megvásárolható és felújítható lakások száma (a települési kvótához képest)

	lakáspiaci viszonyok között	lakáspiaci viszonyok között	
közműinfrastruktúra	amennyiben a terület közművesített és az adott ingatlan esetén rendelkezésre áll a rácsatlakozási lehetőség	amennyiben a vízi-közmű hálózatra való rácsatlakozás nem lehetséges , új építés esetén pedig nem elérhető a csatornahálózat	(1) vízi-közműhálózat kiépítettsége a településen a potenciálisan fejleszthető településrészen, telken
megvásárlandó ingatlanok tulajdonviszonyai	amennyiben tiszta vagy alacsony költséggel tisztázhatók a jogviszonyok	terhelt és sok tulajdonos által birtokolt ingatlanok	(1) TAKARNET adatok
uzsora	főképp a lakhatási helyzetekben lecsapódó kevés uzsora	a településen elterjedt uzsora, szerteágazó függőségi helyzetek	(1) helyben informálisan bérbeadott lakások aránya (2) kiterjedt uzsorával foglalkozó családok jelenléte
iskola, szociális szolgáltatások elérhetősége	a helyben elérhető szolgáltatások köre a gyermekes, munkaképes korú szülővel rendelkező családok jóllétét szolgálja	a gyermekes, munkaképes korú szülővel rendelkező családok jóllétéhez szükséges szolgáltatások hiányoznak	(1) óvodai férőhelyek száma (2) iskolai férőhelyek száma (3) betöltött háziorvosi / gyermekorvosi praxis
szegregátumok relatív mérete a településen	kis szegregátum(ok), a településközpont nem szegregátum	egységesen hanyatló, többségében nyomorúságos élethelyzetek a telepeken, növekedő mértékben	(1) szegregátum lakosságának relatív mérete és növekedése a település egészének lakosságához képest

4.3.2. A bérlakásfejlesztés településhatáron kívülre történő mobilizálási céljának nagyságrendjét módosító tényezők a települési diagnózis alapján, mutatókkal

	Mobilizálás nagyságrendjét növelő irányba ható tényezők	Mobilizálás nagyságrendjét csökkentő irányba ható tényezők	
településvezetés érdekelt a lakosság megtartásában	amennyiben nincs minőségi szolgáltatást nyújtó intézmény	amennyiben a köznevelési intézmény minőségi szolgáltatást nyújt	(1) szabad férőhelyek aránya (2) jobb módúak elhordják a gyermeküket
konfliktusok a küldő és befogadó települések között (családi szint)	amennyiben kiegyensúlyozott a viszony	adott településről érkezőkkel szemben nagyok az előítéletek	(1) bevett költözési irányok a településről
ellenállás a fogadó településeken a roma családok ellen	amennyiben alacsony az előítéletesség	amennyiben erős az elutasítás és a diszkrimináció	(1) az adott településre átköltözők tapasztalata (2) visszaáramlás konfliktusok miatt
szegregátumok potenciális áthelyeződése a fogadó településen	amennyiben az átköltözések nem hoznak létre gócpontot , nem nő számottevően a szegregáció	a fogadó területen magas és jelentősen nő a hátrányos helyzetű lakosság aránya a településhez képest	(1) telepek / szegregátumok mérete és méretének alakulása a fogadó településen
van-e a közelben térségi növekedési centrum	amennyiben át lehet költözni a helyi növekedési centrumba	amennyiben nincs ilyen centrum és messzebb nehéz mobilizálni a családokat	(1) járásközpont vagy funkcionális településcsoport foglalkoztatási helyzetének alakulása (2) távolabbi centrumokban a költözés

			<i>nem jellemző a településről</i>
a családok egymás segítő kapcsolatrendszerétől való függőség	amennyiben az informális támogató hálózat életben tartása mellett tud költözni, vagy nincs szükség folyamatos támogatásra az élet minden területén	amennyiben csak az informális támogató hálózat életben tartása és folyamatos szociális támogatás mellett boldogul a család	(1) családsegítésbe (nem) bevont családok köre és állapota
céltelepülés árszínvonala	amennyiben a céltelepülési lakások gazdaságosabban újíthatók fel a célterületi lakáspiaci viszonyokhoz képest	amennyiben megfizethetetlen az árkülönbség	(1) megvásárolható és felújítható lakások száma (2) árkülönbség mértéke

4.3.3. A bérlakásfejlesztések alapvetően három típusú modellt követhetnek a családok mobilizációja szempontjából:

A ténylegesen megvalósítható bérlakásfejlesztések megbecslése:

1. Krízislakások biztosítása:

Jelenleg is felmerül időről időre ez a szükséglet, ugyanakkor a rövid távúság, és a kigondozás megvalósíthatósága kérdéses. Maximum 1 krízislakás biztosítása célszerű lehet.

Bár van a településen 2-3 olyan család, akiknek a lakhatása rendszeresen bizonytalan helyzetbe kerül, esetükben nem a krízislakhatás jelent megoldást; ezek a családok nagy valószínűséggel beleragadnának a krízislakásba, vagy kényszerű kiköltözésükkel a korábbihoz képest változatlan, vagy annál rosszabb helyzetbe lépnének vissza.

2. Bérlakásfejlesztések

A potenciális célcsoport köréből csak olyan családok tudnak ténylegesen élni a bérlakásfejlesztések adta lehetőséggel, akik megfelelően ösztönzöttek és együttműködőek, illetve van esély arra, hogy azzá tehető, továbbá rendszeres munkával és viszonylag magasabb jövedelemmel rendelkeznek. Figyelembe véve a 4 éves megvalósítási időszakot (a terv elkészítéséhez képest), az alábbi nagyságrendek vállalása lehet reális: - településen belüli mobilizáció: teljes időszakban kb. 3-4 család, amely 3-4 bérlakás létrehozását jelenti a településen.

3. Más településre való mobilizáció

Ennek lehetősége Tarpán alacsony. A más településre való mobilizáció ellen szól, hogy amennyiben nem szakképzett, hanem képzetlen emberekre gondolunk, általuk csak másutt képezzük újra a problémákat, amelyre ráadásul a helyi kötődések elszakadása miatt úgy tekinthetünk, amelyeket ott, a másik településen még nehezebben lehet majd orvosolni.

További ellenérv a Jelenlét program gazdaságfejlesztési erőfeszítéseiben rejlik, amelyhez jelenleg a JP nem, vagy nehezen talál megfelelő humánerőforrást (pl. minivarroda, mezőgazdasági irányok), márpedig anélkül nem tud úgy megerősödni a gazdaságfejlesztési terület, hogy a teljes település szintjén hasson. Az elvándorlás erősítése a lakhatási programon keresztül tovább gyengítené a felemelkedés esélyét.

A cselekvési terv kidolgozásáig az alábbi lépések megtétele szükséges:

- a település egészén a lakhatási helyzet alaposabb felmérése (lakásszámok, minőségi besorolás),
- a tulajdonviszonyok és az eladósodottság pontosabb felmérése,
- az öngondoskodásra való képesség felmérése, és objektivitásra törekvő besorolása családonként (családokkal való szociális munka alapján).

Szükséges, hogy a beszerzett információk alapján folyamatosan aktualizálódjanak a családlakhatási mátrix adatai, illetve megkezdődjön annak a felmérése, hogy a beazonosított családok közül ténylegesen kiknek lenne szükség egy ilyen szolgáltatásra, és a szükséglet szenvedők közül ki lehetnek fenntartható módon bevonhatóak a programokba.

Bérlakás beavatkozások tervezését segítő mátrix: igények és lehetőségek szerint kialakítható megoldás típusok

	Településen belül meglévő lakás	Új lakásépítés településen	Mobilizáció (településen kívüli lakás)	Összesen
Lakottan veszi meg a program a család lakását és felújítja (a család benne marad)	0			0
Üres lakást vesz a program				
A létrehozott bérlakásba olyan család költözik, akinek a megszűnt a lakhatása (lebontják, kilakoltatták)	1	0	0	1
Túlzsúfolt lakásból szétköltöző család költözik be	2	0	0	2
Olyan család költözik be, akinek az előző lakása ezzel megüresedik, de a program nem veszi meg a lakást	2	0	0	2
Olyan család költözik be, akinek az előző lakása ezzel megüresedik, és a program megveszi a megüresedett lakást	0	0	0	0
Összesen	5	0	0	5

4.4 Opcionális kiegészítő fejezet

Amennyiben a beavatkozási terv megvalósításában fontos további szervezeti együttműködés, vagy olyan, kifejezetten a településre jellemző kockázatok társulnak hozzá, amelyeket a fenti

tematikus fejezetekben nem lehetett körbejárni azt ebben a kiegészítő fejezetben lehet megtenni.